د رحمت الله درد صاحب په شاعرۍ کښې د جمال تصور

THE CONCEPT OF AESTHETICS IN RAHMATULLAH DARD'S POETRY

Issn 2304-1463

Doctor Muhammad Haroon [1]

Email: mmustafaharoon59@gmail.com

Abstract

This article is written about the aesthetic concepts in the poetry of one of Pashto modern poets Rahmatullah Dard. Dard's aesthetic thoughts encompass wide array of ideas such as theory of objectivity and subjectivity, Utilitarianism, Einfuhlung, aesthetic unity, dynamic theory of aesthetics etc. Furthermore, this article briefly discusses various aspects of beauty hidden in Dard's poetry i.e., aesthetic sense, aesthetic taste, sublimity, notion of association, delicacy/tenderness, brackishness and perfectionism.

Keywords: Aesthetics, Utilitarianism, Einfuhlung, Sublimity, Association

هسې خو فنون لطيفه د جمالياتي ذوق د ابلاغ د ټولو نه ښه او پراُثر لارې دي خو دا شاعري پکښې تر هر څۀ زياته اثرناکه ذريعه ده۔ هم دغه وجه ده چې د شعرو شاعرۍ بنيادي موضوع په عمومي توګه حُسن او جمال ګرځيدلې ده۔

د حُسن او ښکلا د مظاهرو، مشاهداتو، نظرياتو او فنونِ لطيفه مطالعې او علم ته جماليات وئيلے شي۔

په تاريخ کښې په ورومبي ځل د جرمني د جمالياتو دانشور اليګزينډر بام ګارټن په ۱۷۳۵عيسوي کښې د حسن د فلسفې د پاره د (استيټکس) لفظ استعمال کړو چې ورستو ئې معني جماليات شوه۔ د نړۍ د مختلفو وګړو او قومونو د نقطه نظر مطابق چې د حُسن کوم تعريف شوے دے، هغه اکثر د يوبل نه بيل دے، د شاعرانو اديبانو جدا، د صوفيانو بېل، د عقليت او ماديت او روحانيت د نظريې منونکو هم خپل جدا خيال دے۔ د تصوريت د مکتبِ فکر خاوندانو حُسن يو "تصور" وبللو۔ ما دېينو د جسماني تناسب اعتدال او توازن ته د حُسن

---

[1] Associate Professor Govt Degree College Katlang Mardan

Higher Education Department KP

و جمال نامه ورکړه۔ د یونان فلسفیانو حُسن ته "خېر محض" ووئیلواو څۀ مفکرینو ورته د افادیت په نقطه نظر د حُسن نامه ورکړه۔ یعني چې کوم څیز د انسان په خېر ښېګړه راتلے شي او فائده مند وي هغه ښکلے دے۔ درومیانو په خیال د تناسب، عظمت او طاقت نوم حُسن دے۔ او چا فنون لطیفه یعني (مصوري، شاعري او موسیقي) وغېره ته حُسن ووئیلو۔ په هر حال د حُسن که هر څومره تعریفونه شوي دي خو یو هم پکښې داسې بشپړ (مکمل) نشته چې نیمګړتیا دې نۀ محسوسوي۔ د حُسن جامع تعریف صرف قرآن کړے دے۔ یعني کوم څیز چې انساني حواسو، عقل او زړۀ ته خوشحالي او سرور ورکوي هغه ښکلے او حسین دے۔

جمالیات د شاعرۍ لازمي برخه ده۔ بغېرذوقِ جمال نه شاعري بېکاره او بېخونده معلومېږي چې د کوم شاعر په تخیل کښې د ذوقِ جمال رنګونه غزونې وکړي نو ظاهره خبره ده چې شاعري به ئې هم د جمالیاتي افکارو یوه ښکلې هنداره وي۔

مونږ چې په ژور نظر د رحمت الله درد صاحب کلام اوګورو نو د جمالیاتي افکارو، نظریاتو او اصطلاحاتو ډېري زیاتې نمونې پکښې شته۔ د هغه د کلام نه دا اندازه هم کیږي چې هغوي د مغربي او مشرقي جمالیاتو زبردسته او ژوره معالعه کړې ده۔ او په جمالیاتي بصیرت سره ئې دغه ټول افکار د پښتو ژبې ددرخانۍ د ډول سنګار ذریعه جوړه کړې ده۔

د درد صاحب جمالیاتي افکار مونږ دلته په دوؤ برخو کښې ویشلے شو۔

۱۔ نظریات ۲۔ اصطلاحات

وړومبے به د هغۀ د حسن په نظریاتو په تفصیل سره بحث وکړو،

۱۔ د حُسن معروضي نظریه : (OBJECTIVE THEORY OF BEAUTY)

ددې نظریې له مخه ښکلا په معروض او څیز کښې خپل مکمل وجود لري۔ که څوک ورته ګوري او کۀ نه، او کۀ ستائنه ئې کوي او کۀ نه۔ خو جمال او ښائست یو معروضي حقیقت دے۔ کېدے شي چې هم په دې وجه ځنې صوفیاؤ د کائنات خالق ته ازلي حُسن وئیلے دے۔ ځکه چې مطلق حُسن هغه وخت هم موجود وو چې په کوم وخت کښې لا انسان نۀ وه پېدا کړے شوے۔ افلاطون، هیګل او شوپنهار د حُسن د معروضي نظریې قائل دي۔

راځئ چې وګورو چې درد صاحب ددې نظریې ترکومه حده منونکے او قائل دے ۔ هغه وائي۔

ـ سترگې بانهٔ، شونډې، رخسار ، زنه او تورې زلفې
ستا په څهره کښې الله څومره لوئے جمال ایښے دے۔ (۱)

ـ ستاله ښائست نه چې نظر پټوي
ګویا په ګوتې باندې نمر پټوي۔ (۲)

ستا دحسن اعتراف به خامخا کړي
چې په دواړو سترګو نهٔ وي نابینا څوک (۳)

ـ تورې زلفې ، سپین رخسار ګلابي شونډې
ستا ښائست ته ورکوي جلا جلا رنګ (۴)

2۔ د حُسن موضوعي نظریه: (SUBJECTIVE THEORY OF BEAUTY)

د معروضیت او معروضي نظریې په رد کښې موضوعي نظریه پېش کړے شوه چې د دې نظریې لوئے علمبردار د اټلي دانشور کروچے دے۔ د موضوعي طرزِفکر قائل د جمالیاتو ماهرانو حُسن د داخل (باطن) تخلیق وګرځولو۔ او دعوىٰ ئې وکړه چې حُسن بذاتِ خود هیڅ هم نهٔ دے، بلکه د ا د کتونکي د سترګو کمال دے چې هغه ته په مخصوص څیز کښې د حُسن ځلق (پړق)په نظر راځي۔ د آیاز د زلفو خم او ښائست صرف محمود غزنوي لیدے شي۔ یعني صرف مجنون ته لیلىٰ ښکلې ښکاري۔ ددې نظریې له مخه ښکلا د باطني ادراک، تخیل او د احساس سره تعلق لري۔ یعني ښائست د شاهد او کتونکي په زړهٔ او نظر کښې دے۔ په دې حقله د جمالیاتو یو مغربي دانشور هیچسن خپل نقطهٔ نظر داسې بیانوي۔

"حُسن صرف زمونږ دننه یو تصور دے" (۵)

درد صاحب موضوعي نظریه داسې چېړلې ده

ـه دمـــاحول خبـــره نـــۀ ده، زمـــاذهن ښائســـــته دے
زه هـم او سـم ستاسـو چـم کښـې د ښـکلا خوبونـه ويـنم (۶)

ـه وائـــي راتـــه دا احســـان دې شـــته پـــه مـــا
ښـــکلې خـــو زه وومـــه خـــو خـــوږه دې کـــړم (۷)

ـه تانـه چـې حسـين وي داسـې کـس پـه جهـان نشـته دے
دا زمـــا نظـــر دے ددنيـــا بـــه درتـــه نـــۀ وايـــم (۸)

ـه نـۀ مـې نظـر کښـې ښـاپيرۍ ده نـه پـه زړۀ کښـې حـوره
د حـــوا لُـــور زمـــا دپـــاره لـــه هـــر چـــا ښـــکلې ده (۹)

ښائســـت د انـــدرون ئـــې د کتـــو دے اے ملګـــرو
د ګـــل د پســـرلي د لالـــه زار ســـندرې وائـــي (۱۰)

۳۔ د افاديت نظريه: **(UTILITARIANISM)**

يونانيان وائي چې هر هغه څيز ښکلے دے چې څۀ فائده ترې ترلاسه کيږي۔ سقراط وائي چې د سروزرو د بې فائدې ډال نه د څځلو فائده منده ټوکرۍ غوره او ښکلې ده۔ په دې باب کښې سعيد احمد رفيق د سقراط په حواله خپل نقطۀ نظر داسې بيانوي۔

"سقراط حُسن او خېر دواړه د افاديت په تله تلي۔ په دې لحاظ چې کوم ټول څيزونه خپل مقصد پوره کوي هغه ښکلي دي او ښۀ دي۔ او ددې په خلاف چې کوم څيزونه خپل مقصد نۀ تر سره کوي هغه بدرنګ او خراب دي۔" (۱۱)

ګل چې خوشبو نۀ لري، تُوره چې ګزار نۀ کوي، او بوټے مېوه دار نۀ وي نو دا ټول بدرنګ دي، ښکلي نۀ شي بللے۔ځکه خو درد صاحب دا نظريه هم خپله کړې ده۔

ــه ګلونـه بـي خوشـبو يـې، سـپوږمۍ بـې رڼـا نـۀ قبلـوم
لېلــى چــي وفــا نــۀ کــوي ، لېلــى نــۀ قبلــوم (۱۲)

۴- د جذب وانجذاب نظريه: (EINFOHLUNG)

نظريۀ هم ګدازي:

نظريه هم ګدازي په اصل کښې مشهور جرمن فلسيوف "لپس" ته منسوب ده ـ مطلب ئې دا دے چې هر کله زمونږ جذبې او احساسات دَ يو بل چا دَ جذبې او احساساتو سره شريک شي نو ددغې ښکلي څيز له وجې راته بيا نور څيزونه هم ددغې څيز په څېر ښکلي ښکاره شي او يا دَ قبيح (يا بد رنګ) څيز دَ وجې راته هغه نور څيزونه هم بيا بدرنګ ښکاره کېږي ـ هم دې ته ګدازي وئيل شي ـ په نورو ټکو کښې مونږ داسې وضاحت هم کولے شو چې کله د ذوقِ جمال شاهد د جمالياتي مشاهدې په دوران کښې خپل باطني سوز او عشق په معروض کښې ويني او دۀ ته د ښکلا ادراک وشي. حالانکه دا د دۀ خپل اندروني سوز د ښکلا په رنګ کښې وځليږي ځکه خو په شاهد مستي، خمار، بېخودي، او خود فراموشي راشي، او د صوفي په شان حال او کيفيت پرې ورود وکړي. درد صاحب دلته ددې نظريې نه متاثره ښکاري.

ــه سياه مستې تورې سترګې، هغه سرې مېګونې، شونډې
تصــور ئــې چــې تــش وکــړم زه همــه خمــار خمــار شــم (۱۳)

۵- دوحدتِ جمال نظريه:

ددې نظريې خلاصه داده چې ښکلا يو ظاهري او باطني حقيقت دے. په معروض کښې هم اثر لري او د ادراک خبره هم ده، د وحدت جمال نظريه سوچه اسلامي جمالياتي بشپړه (مکمله) نظريه ده.

درد صاحب ددې نظريې منونکے هم دے چې جمال د دواړو د امتزاج او اشتراک نه رغيږي. يک طرفه حقيقت نۀ دے بلکه داخلي او خارجي دواړه اړخونه لري. درد صاحب وائي.

ـه ستادسرو شونډو غوټۍ، ستاد رخسار ګلاب

زه په خپل زړۀ کښې واړه حُسن د بهار ساتمه (۱۴)

که یو اړخ ته هغه د سرو شونډو او درخسار د ښائست ذکر کوي نو دا دښکلا معروضي حقیقت بیانوي۔ او بل خوا په خپل زړۀ کښې د ښکلا د احساس ذکر هم کوي نو دائې موضوعي استعداد ته اشاره کړې ده۔

۴۔ د بوقلموني ، تلون او تنوع نظریه:

د قرآن د جمالیاتو د تصور له مخه بوقلموني د حُسن یو خاص صفت دے۔ د مغربي جمالیاتو مشهور فلسفي سېنټ اګسټائن دبوقلموني نه متاثره دے اود هغۀ د دغه تاثراتو په حقله مجنون ګور کهپوري لیکي:

"ژباړه: آګسټائن په ټول کائنات کښې حسن ویني۔ دَ حسن نوم دے تنوع او تلون۔ په ژوند کښې چې څومره بدي، څومره مصیبتونه او څومره بدرنګۍ دي نو دا ټول دَ حسن کائنات دَ عناصرو ترکیب دے۔ حسن یو اهنګ دے چې دَ مختلف او متضاد سرونو مرکب دے۔ ځکه قبیح هم آګسټائن دَ حسن یو لازمي جز مني۔ ځکه چې ددې نه بغېر حسن نۀ ښکاره کېږي۔ ۱۵)

مطلب دادے چې په دنیا کښې څومره متضاد څیزونه دي۔ نودا ټول ښکلي دي۔ که خواږۀ دي که تراخۀ دي، که تور دي که سپین، که شات دي که زهر، یعني داټول اجزا د کُل صفات دي۔ د کُل وجود د اجزاو منت بار دے۔ دا تضادات که په ظاهري توګه هر څومره دي او په هر څۀ کښې دي خوبیا هم په معنوي ډول د کائنات د ښکلا سبب ګرځي۔

ازغي د ګل ښکلا نوره هم سېوا کوي۔ قبح "بدرنګي" هم د ښکلا د یو اړخ حیثیت لري۔ درد صاحب ددې نظریې هم پېروکار دے۔

ـه ستا د خُلې ترخه وېنا هم خوند کوي

خال لکه مزه کړي د جانان په مخ (۱۶)

۷۔ د حسن حرکي نظریه: **(DYNAMIC THEORY OF BEAUTY)**

د حُسن د حرکي نظریې مقصود دادے چې حُسن پرله پسې بدلیږي، تل په حرکت کښې وي په یو ځائې نۀ پاتې کیږي۔ څنګه چې د سپرلي حُسن یو څو ورځې وي او بیا بدل شي۔ یا د انسان په ماشوموالي کښې یو شان ښکلا وي، په ځوانۍ او پېغلتوب کښې بل شان او په نیم زالي عمر کښې بل رنګ، ښائست په هره لحظه او د عمر او ژوند په هر ډګر جدا جدا او بل بل شان وي۔

درد صاحب هم د حُسن جمود نۀ مني، وائي چې دا ځنډیږي نۀ، تعطل ددې صفت نۀ دے بلکه بدلیږي رابدلیږي۔ کله کم شي کله زیات۔ په نوي نوي رنګ کښې ځلیږي۔

ــ کلــــه ســــپوږمۍ شـــــي، کلـــــه اورورکــــے
واړه شـــــپه مـــــخ نــــه دې څرخیــــږي حُسـن (۱۷)

ــ ښائسـت د هغـه ښـکلي پـه یـو رنـګ نـۀ پـاتې کیـږي
ســحر بـــدل بـــدل لګـــي، ماښـــام بـــدل بـــدل (۱۸)

اوس به په هغې جمالیاتي اصطلاحاتو اوافکارو خبرې اترې وکړو کوم چې درد صاحب په شعوري توګه په خپل کلام کښې بیان کړي دي۔

جمالیاتي اصطلاحات او افکار:

د درد صاحب په کلام کښې دجمالیاتو د معروفو اصطلاحاتو په حقله ښائسته نمونې شته چې د هغوي د ذوقِ جمال او رنګین تخیل اندازه ترې په اسانه کیږي او هغوي دغه اصطلاحات ډېر په خوندور انداز کښې د ښائست د بحث موضوع جوړه کړې ده۔ یو څو مشهور اصطلاحات پکښې دادي۔

جمالیاتي حِس، جمال او جلال او جمالیاتي یاد

جمالیاتي حِس:(AESTHEITC SENSE)

د ښکلا د احساس او ادراک دا حِس د ټولو انسانانو شریک وي۔ هر انسان ته ودیعت شوے وي۔ او یو معروضي حقیقت دے، او د ښائست پېژندنه پرې کیږي۔ درد صاحب د جمالیاتي حِس په حقله څۀ دارنګ خپل نقطۀ نظر بیانوي۔

ائینې نۀ یُو چې په کانړو کښې ښائست نۀ وینو
د جمال حِس دې سلامت وي بُت ګري به کوو (۱۹)

جمالیاتي ذوق: (AESTHETIC TASTE)

د ښکلا نه د مسرت، خوند او حظ اخستو قوت ته جمالیاتي ذوق وئیلے شي۔ ذوقِ جمال په ډېرو کمو خلقو کښې موندے شي۔ د ذوقِ جمال تنده ورځ تر ورځه سېوا کیږي۔ داد ښائست د ادراک سره سره محظوظ کیږي او خوندونه اخلي۔ او زیات تر دومره بېقراري و مومي چې مدام په دې تکل کښې وي چې په هر نظر او قدم یې د حُسن مشاهده کېدے۔
درد صاحب د بې انتها ذوقِ جمال خاوند دے۔ د ښکلو د ښائست پرستاري د هغه ژوند دے۔

۔ راسره خو تش یو زړۀ دے لېکن درده
د کنعان د ټولو ښکلو خریدار یُو (۲۰)

۔ اوس هم چې راپه شي د لالي لېونے حُسن
سینه کښې په ګډا شي زمونږ زړونه لیوني شي(۲۱)

۔ مانه که جانان پوښتنه وکړي چې ته څۀ غواړې
زۀ به بې اختیاره درده ! چغه کړم دیدن دیدن (۲۲)

ے مـونږ بـه قربـان کـړو ورتـه ځـان د خـوږ نظـر پـه بـدل
پـــه ځـــان کـــه ومنـــو د ګـــل د عنايـــت تقاضـــي (۲۳)

جمال او جلال: (BEAUTY AND SUBLIMITY)

د حُسن دوه غټې څانګې، جهتونه او اړخونه دي۔ يعني جمال او جلال۔ جمال همېشه په نرمو، نازکو، مهينو او ورکوټو څيزونو کښې موندے شي۔ او جلال په سختو، زيګو او لويو څيزونو کښې موجود وي۔ د جمالياتو مغربي مفکر "سيسرو" نزاکت، لطافت او دلربائي د جمال صفت ګڼي او عظمت ، رفعت دجلال صفات تصور کوي۔ که جميل معروض د نزاکت او لطافت عکاسي کوي، نو جليل د مړانې، قوت، توريالیتوب، غېرت، شجاعت ، بهادرۍ او توزنۍ ترجماني کوي۔ درد صاحب د دواړو حقيت تسليموي، او د دواړو اهميت د ښکلا د پاره ضروري ګڼي۔

درد صاحب په کليات کښې په صفحه ۱۴۳ د "جمال او جلال" نومې نظم د جمال او جلال د تاثراتو په حقله شاهکار نظم دے۔ دلته ئې وځېروئ۔

جمال او جلال

نمر، سپوږمۍ، ستوري ګلونه
سپينه واوره، ابشارونه ګُلدرې، چينې او غرونه
د فطرت ښکلي عکسونه د مرغانو اوازونه
له ګلاب تازه مخونه ښکلي ژنې، ښکلې جونه
تراشلي بدنونه نرۍ ملا، دراز قدونه
څوروي د خلقو زړونه په سُرکو شونډو ستونه
مظاهر ستا د جمال دي
ته يکتا ، ته بې مثال يې ته همه جمال ، جمال يې
ته عظيم يې زما ربه
پُر هيبته جنجړ غرونه پُر خروش سمندرونه

توري تبوجې، تور غارونه   د دېوانو مسکنونه
دُهند ، خوپښې، بارانونه   تندرونه، طوفانونه
صحراګانې، ځنګلونه   نۀ يې سار نۀ يې حدونه
شپه او ورځ پکښې اتڼ کړي   بلاګانې، بدروحونه
جهالت، افلاس، جنګونه   په قدم قدم مرګونه
مظاهر ستا د جلال دي
ته يکتا ، ته بې مثال يې
ته همه جلال، جلال يې
ته عظيم يې زما ربه

درد صاحب د حقيقي حُسن د جمال او جلال دواړو مظاهر بيان کړي دي. خو مونږ آخر په دې نتيجه رسو چې هغه د الله پاک د حقيقي حُسن د جمال نه ډېر زيات متاثره ښکاري. او د هغې ثبوت دا شعر دے.

ـ مابانـــدې ئـــې دومـــره بـــې حســـابه عنايـــات دي
وي بـــه خـــو الله تـــه زه قهـــار وئـــيلے نـــۀ شـــم (۲۴)

درد صاحب په مجازي حُسن کښې د جمال او جلال موازنه داسې کوي.

ـ نـۀ ئـې جمـال تـه ټينګېـد ے شـم، نـۀ جـلال تـه درده!
د يارمرضـي ده پـه جـلال کـه پـه جمـال مـې وژنـي (۲۵)

ـ هـــر ځـــۀ مـــزه کـــوي لـــه تاســـره ګُـــل!
شـوخي پـه خپـل ځـائے شـرارت پـه خپـل ځـائے (۲۶)

ـه د لالـــي حُســـن بـــه نيمگـــور پـــاتې شـــي
چـــې ورزده کـــړي مـــې نازونـــه نـــهٔ وي (۲۷)

نازونه (جلال) هم د حُسن په تکميل کښې برخه اخلي. ځکه ئې درد صاحب اهميت ښرگندوي.

ـه سترگي او زلفې، اننگي، او شونډې حُسن نه وي
څهٔ نزاکت، څهٔ بې رُخي ، څهٔ ادا هم غواړي (۲۸)

که نزاکت په مجازي حُسن کښې د جمال اړخ دے نو بې رُخي، تغافل او نازونه ئې جلال دے.

ـه پښتون فطرت مې کله اور کله شبنم شي درده!
شوخي هم غواړي له خوبانو، حيا هم غواړي (۲۹)

که اور کښې د سوزيدو خاصيت دے او حرارت پکښې ډير وي نو دا دجلال نخښه ده. او شبنم (پرخه) کښې طراوت، تازگي، او سکون دے نو دائې د جمال د اړخ ښرگندونه ده.

مجازي حُسن:

په مجازي ښائست کښې د انسان ، د فطرت او فنونِ لطيفه حُسن ټول راځي. دې ښکلا له بقا نهٔ وي. دا زرفنا کيږي.دښکلا په عناصرو او توکو کښې ډېر عناصر شامل دي خو د درد صاحب په نظر کښې ددغه اجزاوونه نزاکت، ملاحت، نوے والے ، تکميل او کمال بنيادي اهميت لري.

نزاکت او لطافت (DELICACY AND TENDERNESS)

مغربي فلسفي "سيسرو" نزاکت د ښکلا د جمال عنصر وگڼلو. دغه شان په سنسکرت او مشرقي جمالياتو کښې د شډلوالي برعکس نزاکت د ښائست د يو توکي په حيثيت منلے شوے دے. دلته د درد صاحب په جمالياتي افکارو ددواړو اثرات غالب ښکاري.

ـ نــهٔ ســـپوږمۍ دے نـــه ګـــلاب دے خـــو ملګـــرو
ګـــل انـــدام دے مـــه جبـــین دے زمـــا ګـــل (۳۰)

ملاحت (BRACKISHNESS)

په هندي جمالیاتو کښې ملاحت هم د حُسن عنصر دے. ملاحت د صباحت ضد دے. ملیح هغه حُسن ته وائي چې نمکیني، خوږوالے او زړهٔ راښکون پکښې ډېر وي. لکه څنګه چې "غنم رنګے حُسن"د ایشیائي ملکونو د حُسن تصور دے دغه رنګ "ملاحت" هم د مشرقي سیمې د ښکلا یو زبردست تصور دے. ملیح حُسن د ټولو د سترګو تور دے څکه ئې خوشنوا بلبل درد داسې په چغار سرکړے دے.

ـ تـــور کـــه نـــهٔ دے خـــو نمکـــین دے زمـــا ګـــل
دلبـــــــري لـــــــري حســـــــین دے زما ګـــــــل (۳۱)

"نوے والے"

نوے والے هم د ښکلا یو اهم توکے دے. د هندو مت په مشهور کتاب رامائن کښې یې ذکر شته او دا مشرقي رجحان دے. د اُردو مشهور مرثیه ګو شاعر میر انیس هم "نوے والے" فني جمال او ښائست تصور کوي.

گلدستہ معنی کو نئے ڈھنگ سے باندھوں
اک پھول کا مضمون ہو تو سو رنگ سے باندھوں

درد صاحب نوے والے هم د حسن توکے او عنصر حسابوي.

ـ نوے موسم ، نوے څواني، نوے غزل ، نـوے عشـق
نــوي هــر څــهٔ مــزه کــوي خــو د مرګــي نــه بغېــر (۳۲)

تکمیل او کمال (PERFECTIONISM)

تکمیل او کمال هم د حُسن په عناصرو کښې د یو اهم توکي حیثیت لري. د مشهور جمالیاتي دانشورانو سېنټ اګسټائن او والف د نقطه نظر مطابق که ټول کائنات د "کُل" په حیثیت وګڼلے شي نو ښکلے دے. او کوم څیزونه چې مونږ ته په دې کښې نیمګړي، قبیح او بدرنګه په نظر راځي، هغه په حقیقت کښې داسې نهٔ دي بلکه د کُل جزونه دي.

ددې دنیا د تکمیل دپاره زهریله او خطرناک ځناور هم دغه شان ضروري دي لکه څنګه چې د قدرت ښکلي منظرونه او اعلی کردارونه . په دې کښې د یو غېر موجودګي او نیشت والے دا کائنات نیمګړے کوي. په دې وجه "تکمیل" د حُسن لازمي صفت دے. ترڅو چې یو معروض یا څیز مکمل نهٔ وي تر هغې د هغهٔ د ښکلي کېدو سوال نهٔ پېدا کیږي. د تکمیل او کمال په باب کښې سعید احمد رفیق د اګسټائن نقطهٔ نظر داسې بیانوي.

"اگسٹائن تکمیل کو حُسن کا ایک ضروری اور اہم جز تصور کرتا ہے۔ حسین معروض میں تناسب اور وضاحت کے ساتھ ساتھ تکمیل کی صفت کا موجود ہونا بھی ضروری ہے۔ جب تک کوئی معروض مکمل نہ ہو اس کے حسین ہونے کا سوال ہی پیدا نہیں ہوتا۔ تکمیل حُسن کا ایک جزو لاینفک ہے۔ اور نامکمل ہونا قبح کی نشانی ہے۔ والف نے اپنے نظریہ حسن میں "کمال" کو مرکزي حیثیت دي۔"(۳۳)

د تکمیل د حُسن په دې نظریه کښې درد صاحب د دې دواړو مغربي مفکرینو او پوهانو سره همنوا دے.

ء چې شباب دې د نازونو سره مل شو
بس دے ښکلیه اوس دې حُسن مکمل شو (۳۴)

ء چې تکمیل د کائنات کوي ښائست دے
چې تکمیل کوي د حُسن محبت دے (۳۵)

ء حسن ضرورت د محبت دے ، محبت د حُسن
نهٔ زه مکمل یمه تنها ، او نهٔ نګار پوره (۳۶)

جمالیاتی یاد: (THEORY OF ASSOSIATION)

کله چې يو عاشق د خپل محبوب او لالي څه ادا يا د بدن د اندامونو څۀ ښکلا د کائناتو په څۀ منظر يا د چا په څهره کښې هغه شان مُسکا يا ادا ويني نو هغه ته د خپل محبوب ښکلے تصور مخې ته راشي۔ دې ته د مغربي جمالياتو د عالمانو په نظر کښې "نظريه تلازمه" وائي۔ خو د ډاکټر نصير احمد ناصر په خيال دا نظريه نۀ ده بلکه يو نفس الامري حقيقت دے او دې ته مونږ "جمالياتي ياد" وئيلے شو۔

رحمت الله درد صاحب په خپله شاعرۍ کښې د جمالياتي يادونو زياته تذکره کړې ده۔ او خپل مئين زړۀ ته ئې په دې دلاسه ورکړې ده۔ او دائي د جمالياتو د موضوع ذريعه جوړه کړې ده۔ جمالياتي ياد ته ئې داسې شعري جامه وراغوستې ده۔

ګل دے که سپوږمۍ د څوارلسمې ده
ماته ئې ښائست راياد وي جانان (۳۷)

هغه چې ما به کړل خوبونه ستا په سپينه لېچه
هغه خوبونه راياديږي درده پرله پسې (۳۸)

اوس هم چې راپه ياد شي د لالي لېونے حُسن
سينه کښې په ګډا شي زمونږ زړونه لېوني شي (۳۹)

مصروف يم که وزګار يم خو چې ګل شي راپه ياد
وريږي په ما "درد" باندې شعرونه لېوني شي (۴۰)

حوالې

۱۔ درد رحمت الله، د درد کلیات، صفحه نمبر ۱۳۳
منګل کتاب کور محله جنګي پېښور مارچ ۲۰۱۹
۲۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۵۷
۳۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۴۳
۴۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۲۸۹
۵۔ ناصر نصیر احمد، جمالیات جلد اول، صفحه ۲٦۴
مجلس ترقی و ادب ۲ نرسنگ داس، گارڈنز کلب روڈ لاہور **1961** ء
۶۔ د درد کلیات صفحه نمبر ۸۲
۷۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۹۱
۸۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۶
۹۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۵۰۴
۱۰۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۵۲۰
۱۱۔ رفیق سعید احمد، حقیقت حُسن، صفحه ۱۲۱
قلات پریس کوئٹه، ناشر قلات پبلشرز کوئٹه **1979**ء
۱۲۔ درد درد کلیات، صفحه نمبر ۲۹۹
۱۳۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۵۲۵
۱۴۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۵۳۲
۱۵۔ گور کهپوري مجنون، تاریخ جمالیات، صفحه نمبر ۴۱
جاوید پرس کراچی۔ ناشر مکتبه عزم و عمل کراچی **1966**ء
۱۶۔ د درد کلیات صفحه نمبر ۴۳۳
۱۷۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۱۷۶
۱۸۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۱۹۴
۱۹۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۲۵۴
۲۰۔ هم دغه اثر، صفحه نمبر ۱۲۰

۲۱- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۰
۲۲- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۷
۲۳- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۸
۲۴- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۵۲۴
۲۵- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۱۵۰
۲۶- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۲۰۳
۲۷- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۰۷
۲۸- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۸۷
۲۹- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۲۳
۳۰- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۸۳
۳۱- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۸۳
۳۲- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۲۵۳
۳۳- رفیق سعید احمد ، حقیقتِ حسن، صفحه ۱۲۴
۳۴- د درد کلیات صفحه نمبر ۲۳۱
۳۵- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۱۴۱
۳۶- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۳۷
۳۷- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۴۲
۳۸- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۳۷۳
۳۹- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۰
۴۰- هم دغه اثر، صفحه نمبر ۴۹۰